

збільшився на 3,3 в основній групі, а групі порівняння – 0,7 балів; больова чутливість 2,2 бали та 0,7 бали).

При підсумкових вимірюваннях обводів сегментів верхньої кінцівки в пацієнток обох груп, кращі результати в основній групі, що свідчить про відсутність набряку.

Обстеження якості життя в пацієнток встановило зміни показників за всіма шкалами опитувальника FAST–6+4. Підрахунок результатів середніх сумарних балів якості життя в пацієнток основної групи виявлено кращі показники якості життя, ніж у групі порівняння. Дана вдосконалена програма складена відповідно до поставлених завдань, що дозволяє максимально покращити загальний фізичний та функціональний стан, сприяє покращенню якості життя жінок після виписки зі стаціонару.

Висновки. Встановлено позитивний вплив розробленої програми на функціональний стан опорно-рухового апарату, дихальної та серцево-судинної систем, а також на психоемоційний стан і якість життя після проведеної операції. Доповнено теоретичні відомості щодо профілактики виникнення постмастектомічних ускладнень та проблематики фізичної терапії при раку молочної залози загалом.

Література:

1. Бас О. А. Фізична реабілітація жінок другого зрілого віку після мастектомії в післяопераційному періоді: автореф. дис. канд. наук з фіз. виховання і спорту. Львів, 2011. 20 с.
2. Владимиров О.А., Копчак С.К., Дехтярьов Ю.П., Бучинський С.Н. Амбулаторно-поліклінічний етап реабілітації хворих після мастектомії. *Матеріали VI Міжнародної заочної науково-практичної конференції «Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти фізичного виховання і спорту»*. Одеса, 2015. № 2. С. 333–336.
3. Грушина Т. И. Реабилитация в онкологии: физиотерапия. Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2006. 240 с.
4. Одинець Т., Бріскін Ю. Проблемно-орієнтована програма фізичної реабілітації жінок із постмастектомічним синдромом на стаціонарному етапі реабілітації. *Лікувальна фізична культура, спортивна медицина й фізична реабілітація*. 2016. №1(33). С. 97–100.
5. Паєнок О., Передерій А. Сучасні програми реабілітації жінок, хворих на рак молочної залози. *Спортивна наука України*. 2017. № 1 (77). 43–50.
6. Пешкова О. В., Князева А. А., Авраменко О. Н. Комплексная физическая реабилитация женщин 40–50 лет после радикального лечения рака молочной железы в отдаленном периоде. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2012. № 3. С. 101–108.

Корж Ю. М.,
Трофимовська М. О.

Korzh Y. M.
Trofymovska M. O.

METHODS AND ORGANIZATION OF FORMATION OF GRAPHOMOTOR SKILLS IN CHILDREN OF PRIMARY SCHOOL AGE BY MEANS OF PHYSICAL THERAPY AND ERGOTHERAPY

The article is devoted to the problem of forming graphomotor skills of primary school children. Based on the organization of the educational process, the development of movements and the formation of motor skills, which depend both on the maturation of the neuromuscular apparatus of the child, and on the content and structure of activity at a

certain age stage are considered. Classification of methods of writing skills formation in students by means of physical therapy and ergotherapy is carried out.

Keywords: *child, educational process, educational institution, graphing motor skills.*

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ФОРМУВАННЯ ГРАФОМОТОРНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ТА ЕРГОТЕРАПІЇ

Стаття присвячена проблемі формування графомоторних навичок у дітей молодшого шкільного віку. Спираючись на організацію навчально-виховного процесу, розглянуто розвиток рухів і формування рухових навичок, які залежать як від дозрівання нервово-м'язового апарату дитини, так і від змісту й будови діяльності на певному віковому етапі. Здійснена класифікація методів формування навичок письма у школярів засобами фізичної терапії та ерготерапії.

Ключові слова: *дитина, навчально-виховний процес, навчальний заклад, графомоторні навички.*

Постановка проблеми. Письмо суттєво відрізняється від усного і внутрішнього мовлення, відповідно до них є специфічним психологічним утворенням. Проблему формування письма вивчали багато дослідників, зокрема Л. Виготський. Своєрідність письма, на його думку, полягає в тому, що воно функціонує за умови відсутності співрозмовника, повніше реалізує зміст повідомлення, що породжується іншими мотивами, володіє значною довільністю й усвідомленістю порівняно з усним і внутрішнім мовленням.

Дитина опановує навички письма не відразу, стикаючись з певними труднощами, зокрема, з неузгодженістю в роботі м'язів руки і очей, порушенням дрібної моторики, у тяжких випадках – з дизграфією та аграфією.

Письмо і читання – складні інтеграційні навички, формування яких проходить ряд загальних стадій (фаз), пов'язаних з включенням в діяльність практично всіх функціональних систем, сенсорних аферентів і всіх структур мозку.

З початком систематичного навчання в школі все більшого значення в поведінці дитини набувають довільні дії, до яких належить письмо. Письмо є складною психофізіологічною навичкою, що включає як необхідний компонент виконання тонко-координованих графічних рухів. Графічні рухи, що становлять руховий акт письма, відносяться до класу довільних рухових навичок, виконання яких організовується багаторівневою функціональною системою у вигляді багатоповерхової і багатонейронної констеляції нервових центрів [1].

З самого початку навчання письму є усвідомленим актом, що довільно будується на умовно-рефлекторній основі. Формування цієї навички і її вдосконалення відбуваються тільки при систематичному навчанні, що дозволяє прослідкувати етапи його становлення і особливості освоєння залежно від віку початку навчання, стану здоров'я дітей, ступеня їх адаптованості до процесу навчання і ряду інших чинників.

В останні роки кількість дітей, що зазнають труднощів читання і письма, неухильно зростає. Незважаючи на значну кількість робіт, присвячених цій проблемі, дотепер залишаються недостатньо вивченими фізіологічні механізми, що лежать в основі ускладнень в оволодінні основними шкільними навичками. Більшість авторів, що займалися дослідженням цього питання, вважають, що діти з труднощами в

навчанні мають нижчий рівень функціональної зрілості кори великих півкуль у порівнянні з дітьми, що легко засвоюють шкільну програму.

Аналіз досліджень та публікацій. Одним з найбільш важливих завдань шкільного навчання з предметів мовного циклу є підготовка дітей до оволодіння нормами грамотного письма

Як свідчать численні дані досліджень (М. Р. Львов, С. Ф. Жуйков, Д. М. Богдаєвський, М. С. Рождественський, Н. М. Алгазіна, та ін.), засвоєння морфологічного принципу письма забезпечується сформованістю у дитини так званої орфографічної навички – складного психологічного утворення, що є сукупністю автоматизованих компонентів орфографічних дій.

Фізіологічною основою формування навичок письма є вчення І. П. Павлова про умовні рефлекси та утворення тимчасових нервових зв'язків у корі головного мозку. Базовою основою оволодіння письмом є формування рухових навичок.

Мета статті – обґрунтувати вікові особливості формування письма у дітей молодшого шкільного віку .

Об'єкт – готовність дітей молодшого шкільного віку до навчання у закладах освіти.

Предмет – формування дрібної моторики кистей та графічних навичок.

Методи дослідження

✓ **теоретичні:** теоретико-методологічний аналіз, узагальнення та інтерпретація наукових даних з метою визначення стану розробленості проблеми та перспективних напрямів її вирішення;

✓ **експерименти:** констатувальний – дозволив з'ясувати стан сформованості графомоторних навичок у дітей, причини і труднощі оволодіння ГМН і формувальний – дозволив створити і перевірити комплексну корекційну програму і довести її ефективність.

Виклад основного матеріалу. Орфографічна навичка має складну структуру і складається з орфографічних дій, що включають у себе наступні вміння:

- помічати орфограму (тобто виявляти різницю в звуковому і графічному складі слова);
- визначати тип орфограми;
- знати правило її написання;
- застосовувати до орфограми потрібне правило;
- правильно написати орфограму [2].

Формування названих складових орфографічної навички передбачає певний рівень володіння дітьми всіма системами мови (фонетичною, морфологічною, лексичною і синтаксичною), а також діями і операціями з мовними знаками на мимовільному і довільному рівнях.

Аналіз літератури з методики викладання мови, психолінгвістики, психології дозволив встановити, що певні передумови, які зумовлюють формування орфографічної навички, можуть бути сформовані вже в дошкільному віці. Це такі мовні і мовленнєві структури, як:

- фонематичні уявлення, відповідні мовним нормам;
- парадигматична організація мовних одиниць на всіх рівнях мови;
- значення словотворчих і формотворчих елементів мови;
- різноманітні типи словотворчих моделей;
- достатній обсяг словника похідних слів [7].

Ці мовні знання можуть бути засвоєні дитиною тільки в процесі формування таких практичних дій і операцій з мовними знаками, як:

- спрямування уваги на формальні одиниці мови;
- усіх видів практичного мовного аналізу (фонетичного, фонематичного, морфологічного, семантичного і синтаксичного) на мимовільному і довільному рівнях;
- операції зіставлення і порівняння слів за звучанням і значенням;
- довільного оперування основними одиницями мови [1].

Як показало вивчення психологічної і педагогічної літератури, важливе значення в освіті підростаючих поколінь має розвиток здібностей, зокрема інтелектуальних і творчих, що узагальнено в працях А. Брушлінського, Я.Пономарьова (1976), О.Дьяченка (1995), В. Моляко, Д. Ушакова, В.Юркевича (2003), В. Сухомлинського (1979), де здібності розглядаються як основа успішності навчання. Про необхідність діагностування їх в умовах шкільного навчання вказується в працях В. Дружиніна (1997), С. Максименка, А.Стеценка, В. Шадрікова (1996), С. Сисоєвої, які зробили значний внесок у розробку теоретичних основ діагностування; у наукових працях Д. Ушакова, В. Ясвіна (1998), Е. Яковлевої, котрі розробили систему методичних рекомендацій учителям з питання розвитку творчого потенціалу учнів.

Аналіз вказаних джерел дозволяє зробити висновок, що здібності визначаються як якості, від яких залежить успішність діяльності або оволодіння нею, як індивідуальні особливості, що ними люди відрізняються один від одного за своїми успіхами у будь-якій справі. Вони не зводяться до умінь і навичок, але саме ними зумовлена та швидкість, з якою людина оволодіває знаннями і навичками (Г. Костюк, Б. Ананьев, В. Дружинін, В. Шадріков) [5].

У дослідженні структури здібностей досить виваженими видаються ідеї Б.Г. Ананьева (2001) щодо комплексного вивчення механізмів психічних функцій. Відповідно до схеми, запропонованої вченим, розвиток психічних якостей за своєю сутністю забезпечується функціональними, операційними і мотиваційними механізмами. Через функціональні механізми реалізується філогенетична програма. Певним рівнем розвитку функціональних систем забезпечується "існування" систем операційних. Б. Г. Ананьев доводить, що функціональні механізми "відповідають" за розвиток людини як індивіда, операційні – як суб'єкта діяльності, мотиваційними-стверджується людина як особистість [3].

Ряд досліджень, проведених в останні десятиліття, свідчать про значний вплив середовища у розвитку здібностей, зокрема школа помітно впливає на досягнення, як у процесі самого навчання, так і надалі у житті. Чим раніше дитина приступає до упорядкованого і цілеспрямованого навчання, тим більш явними будуть її досягнення, твердять Дж. Фрімен (1982), В. Шадріков (1989), Л. Томпсон (1985), В. Дружинін (1993). Численні психофізіологічні дослідження свідчать, що постійна стимуляція мозку може привести до стійких змін його мікроструктури і функцій [4].

Оскільки успіхи людини ґрунтуються на її здібностях, то своєчасне виявлення і спрямування їх у відповідному середовищі дає можливість розвивати їх у певному професійному напрямку ще за час навчання у школі. Питання діагностування здібностей полегшується тим, що вони мають конкретний прояв у діяльності таких функціональних систем, як увага, пам'ять, мислення, емоційно-вольові процеси [6].

У всіх дослідженнях, не дивлячись на різноманіття підходів, визнають той факт, що ефективним шкільне навчання може бути тільки у тому випадку, якщо першокласник буде мати необхідні і достатні для навчання якості, які у процесі

навчання розвиваються і вдосконалюються.

Показники готовності дитини до школи можна ранжирувати за рівнем їх значущості у такому порядку: соціально-комунікативний, мотиваційно-потрібносний, інтелектуальний, мовленнєвий.

Характерно, що більшість психологів-практиків незадоволені існуючими діагностичними програмами, тому зараз з'являються все нові і нові їх модифікації. Одна з останніх, яка поповнила і без того довгий рядок достатньо однакових за своїм змістом програм – «Експрес-діагностика готовності до шкільного навчання» [3].

Т. В. Череднікова (1998) виділила основні параметри подібних програм: мінімізація довготривалості обслідування, неповнота дослідження необхідних компонентів розвитку дитини, «технологічний» доступ для спеціалістів, які не мають великого досвіду. Деякі програми та тести орієнтуються не тільки на спеціалістів, але також і на батьків, фактично передаючи їм до рук професійний психологічний інструментарій [5].

Ці програми дозволяють умовно поділити їх на дві категорії. До першої, найбільш змістовної і цільної, можна віднести діагностичні програми, які мають чіткі, концептуально зареєстровані діагностичні методи. До них, у першу чергу, відносяться програми І. В. Дубровіної (1995), головним якої є програма Н. І. Гуткіної (1996), програма під редакцією Д. Б. Ельконіна і його співробітників (1988), психодіагностичний комплекс Л. І. Еієреслені, Є. М. Мастюкової (1996), тест П. Кееса (Колесніков, 1992), комплекс Є. Єкжанової (1998), який хоч й орієнтований на дітей першого класу, але може бути правомірно використаний і у підготовчих групах дитячого садка, й деякі інші. Із зарубіжних програм, які добре зарекомендували себе програм, можна виділити у першу чергу, діагностичну програму Г. Вітслака (1992) й тест Керна-Йерасека (Й. Шванцара та ін., 1978) [7].

До другої групи діагностичних програм відноситься ряд посібників, які представляють собою простий набір самих різноманітних тестів й методик. До таких комплексів можна віднести діагностичні програми: І. Айзман, Г. Н. Жарової та ін. (1990. – 26 методик й тестів), Н. Н. Баукової, Т. А. Маліцької (1995. – 9 методик й тестів) та багато інших. В більшість з цих програм у тій чи іншій комбінації вставлені методика «Візерунки» (розроблена Л. І. Цеханською, Т. В. Лаврентьевою), тест (або його частини) Керна-Йерасека, частини діагностичних програм Н. І. Гуткіної, А.Л. Венгера і т.д. Деякі автори вважають можливим використання кольорового тесту Люшера й методики «Піктограми» А. Р. Лурія (остання в принципі не може використовуватися для дітей дошкільного віку, тому що направлений на більш старший вік), окремих субтестів тесту Векслера [4].

У зв'язку з виокремленням в психологічній підготовці дітей різних видів відносин, які впливають на розвиток навчальної діяльності, має місце діагностування дітей, які поступають до школи, через показники психічного розвитку (слухова і зорова пам'ять, рівень інтелекту, мислення, увага, познвальна сфера, емоційно-вегетативний стан), найбільш важливі для успішного навчання у школі [5].

Є. А. Бугременко, А. Л. Венгер, К. Н. Поліванова, Є. Ю. Сушкова в якості такої діагностичної процедури пропонують комплекс методик, які дозволяють охарактеризувати такі механізми:

1) рівень розвитку передумов навчальної діяльності: вміння уважно і точно виконувати послідовні накази дорослого, самостійно діяти за його завданням, орієнтуватися на систему умов завдання, не зважаючи на відволікаючий вплив побічних факторів (методики «Графічний диктант», «Зразок і правило»);

2) рівень розвитку наочно-образного мислення (в тому числі, наочно-схематичного), яке є основою для наступного повноцінного розвитку логічного мислення, оволодіння навчальним матеріалом (методика «Лабіринт»).

Усі підкреслені методики бажано проводити при груповому обстеженні, так як вони направлені на вміння дитини слідувати вказівкам дорослих, адресованих групі або класу.

Готовність дітей до навчальної діяльності – це багатокомпонентний процес, який складається з багатьох складових: інтелектуальної готовності, мотиваційної готовності, вольової готовності, фізичної готовності, психологічної готовності, емоційної зрілості та соціально – комунікативної готовності.

Щоб уникнути таких проблем, необхідно дібрати систему вправ, що готуватимуть руку школяра до письма.

Підготовка руки до роботи на аркуші паперу передбачає розвиток у дітей:

- дрібної моторики пальців рук. Розвиток руки взаємопов'язаний з розвитком мовлення і мислення дитини. Рівень розвитку дрібної моторики – це один з показників інтелектуальної готовності до шкільного навчання. Зазвичай дитина, яка має високий рівень розвитку дрібної моторики, уміє логічно міркувати, у неї досить розвинена пам'ять, увага, зв'язне мовлення;
- орієнтації в просторі, зокрема, на аркуші паперу, а також у загальних напрямках руху (зліва направо, зверху вниз, уперед – назад);
- відчуття ритму, уміння узгоджувати темп і ритм рухів, слово і жест;
- образотворчих і графічних умінь.

Висновки. Робота з розвитку графомоторних навичок у дітей молодшого віку складна і потребує систематичної, послідовної роботи. Проведення цілеспрямованої підготовчої роботи на початковому етапі дасть змогу уникнути багатьох складнощів під час навчання дітей письма в навчанні у середніх класах загальноосвітніх шкіл.

Література

1. Бартенева Л. І. Підготовка дітей із загальним недорозвитком мовлення старшого дошкільного віку до оволодіння орфографією: автореф. Дис.. на здобуття наук. Ступеня канд. Педагог. Наук : спец. 11.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2000. 15 с.
2. Безруких М. М. Как научить ребёнка писать красиво URL: http://schoolng.narod.ru/Roditelyam/formirovanie_navyka_pisma.htm
3. Вархотова Е. К. Экспресс-диагностика готовности к школе: Практическое руководство для педагогов и школьных психологов 2-е изд., стер. М.: Генезис, 1999. 48 с.
4. Любомирский Л. Е. Возрастные особенности точности двигательных действий у школьников в статических и динамических условиях: Сб. науч. тр. АПН СССР, НИИ физиологии детей и подростков. М., 1985. 360с.
5. Найссер У. Познание и реальность: Смысл и принципы когнитивной психологии. М.: Прогресс, 1981. 230 с.
6. Пирогова Е. А. Влияние физических упражнений на работоспособность и здоровье человека. Киев: Здоровье, 1986. 47с.
7. Тромбах С. М. Школа и психическое здоровье учащихся. М., 1988. 272 с.